

tuisset Visitationis sub auspiciis sanctissimæ Virginis, domina de Chantal, quæ fundamentalis hujus ædificii lapis fuit¹, sollicitissime curabat, ut Religiosæ ejus quotidie Missam audirent, ac quando cumque, ut in vita ejus traditur, unum e monasteriis ejus ad eas paupertatis angustias redditum esse intelligeret, ut sorores Missam quotidianam audire non possent, indilat sacerdotem iis misit, anni unius dotatum stipendio, rogans sorores, ut si penuria porro continuaret, novum peterent subsidium. Quando etiam fusius in suis protestata est, nullum omnino monasterium suorum necessitatem adeo sibi cordi esse ac istam, seque extreme doluisse, quod filiae Visitationis quotidie huic sancto sacrificio vitæ et amoris assistere non potuissent.

5. — Quanta porro cum sollicitudine, amantissima salutis filiorum suorum Mater Ecclesie, dictam sacrificii hujus devotionem iis inculcare satagat, ex sequenti Concilii Tridentini colligi potest decisione²: « Mandat sancta synodus pastoribus et singulis, « curam animarum gerentibus, ut frequenter hujus « sacrificii aliquid declarent; præsertim diebus « dominicis et festis. » Cui pariter inhærens S. Carolus Boromæus³: diversas circa Missam fecit constitutiones, specialiter autem in confessariorū instructione iis præscribit, ut penitentes suos ad quotidianam Missam auscultandam exhortentur, ex ea namque nullus non Christianus maximum participat emolumen in omnibus casibus actionibus que suis. Unde S. Ambrosius ita aliquando Dominum legitur allocutus fuisse⁴: « Profero etiam Domine « (si digneris propitius intueri) tribulationes ple- « bium, pericula populorum, captivorum gemitus, « miserias orphanorum, necessitates peregrinorum, « inopiam debilium, desperationes languentium, « defectus senum, suspiria juvenum, vota virgi- « num, lamenta viduarum. » Quibus verbis illa con- sonat oratio preparatoria Feriæ III, in qua dicitur⁵: « Oramus, ut nullius sit irritum votum, nullius « vacua postulatio; tu nobis preces suggere, quas « ipse propitius audire et exaudire delecteris. »

6. — S. Ferdinandus de Talavera, primus Archiepiscopus Granatensis⁶: dum in aula ageret, multis gravibusque occupatus regni negotiis, plurimos patiebatur æmulos, qui cum innocentem accusare non possent, adversus quotidianum ejus sacrificium murmurare cœperunt eorum aliqui, qualiter scilicet tanta, tamque ardua pertractans negotia, animum disponent, quietum et ad quotidie celebrandum recollectum habere continuo posset, quasi in monasterio degeret; quod cum Cardinalis Hispanus et Archiepiscopus Toletanus, Joannes Gonzalez de Mendoza, die quadam eidem familiiter insinuaret, respondit servus Dei: Ita Domine, quia Majestas

sua tam arduis me implicavit negotiis, onusque mihi imposuit meis superius viribus, ideo ne in terram prolabar, quod unicum mihi superest refugium; in quo quotidie scilicet altare sanctum ut eo mediante negotia fœliciter terminare, optatamque de omnibus valeam reddere rationem. Quod ipsum a S. Carolo Boromæo pariter constantissime practicatum fuisse, sancti præsul hujus vita attestatur, in qua Missam narratur celebrazione quotidie cum magna orationum tam vocalium, quam mentalium præparatione, præviaque quotidiana sacramentali confessione; idque priusquam negotia sua aggredieretur, dixerit solitus, maxime indecens sacerdotibus esse, res temporales aggredi ante S. Missæ celebrationem. Quin in tot tantisque occupationibus suis, frequentissimusque itineribus, Missam numquam omisso legitur.

7. — Annales Ecclesiastici, diligentes, piasque multarum insignium personorum circa sanctum hoc sacrificium memorant sollicitudines et in primis quidem de S. Ludovico Franciæ rege ita loquuntur⁷: « Raro accidebat, quin quotidie duas Missas « audiret et frequenter tres vel quatuor; cum autem « audisset, quod nobilium aliqui murmurabant « super hoc, quod tot Missas audiret, respondit, « quod si in duplo tempore poneret in ludendo ad « aleas et currendo per sylvas pro venationibus et « aucupiis, nemo super his loqueretur. » Qui eidem annales de Henrico, tunc quoque temporis regnante in Anglia, sequens perhibent testimonium⁸: « Singulis diebus tres Missas audire solebat, « ac cum sacerdos corpus Dominicum elevaret, « manum sacerdotis tenere et illam exosculari sole- « bat. Contigit aliquando S. Ludovicum, Fran- « corum regem, cum eo super hoc conferentem « dicere, quod non semper Missis, sed frequentius « sermonis audiendi est vacandum. Cui faceta « urbanitate respondens, ait: Se malle amicum « suum sèpius videre, quam de eo loquentem, etsi « bona dicentem, audire. » S. quoque Odoardus et ipse Anglie Rex, a primis unguiculis maxima erga Missam excelluit devotione; sicut et Wenceslaus rex Bohemiæ; ut proinde mirum non sit, si in invocatione, quæ cæteroqui spiritui et perfectioni adeo repugnat, in humanarum inquam, magnificientiarum statu, ad sublimissimos nihilominus sanctitatis pervenerit gradus.

8. — In iisdem annalibus de Nanckero, Episcopo Wratislaviensi, scribitur⁹, quod « in morte ejus quædam religiosa fœmina dulcem audiverit can- tum, cui revelatum est, animam Episcopi Nan- keri Wratislaviensis, ab Angelis in Cœlum deferri. Fertur hic Episcopus miræ devotionis fuisse et Missas quotquot legi poterant in Eccle-

¹ Vit. Chantal. — ² Conc. Trid., sess. 22. — ³ Act. Eccl. Me. — ⁴ S. AMBR., s. 4 in præp. ad Missam. — ⁵ Ib., s. 3. — ⁶ RODRIG., p. 2.

⁷ An. 1270, n. 19 RAYN. — ⁸ An. 1272, n. 61 ibid. — ⁹ An. 1344, n. 43 ib.

Sursum corda; habemus ad Dominum

1. — S. Berdardinus de modo, quo Missa audienda est, disserens, hunc ab Ecclesia institutum considerat ritum, quo sacerdos, priusquam canonem Missæ incipiat, circumstantes ad mentes, et corda ad Deum elevanda, his verbis invitat: *Sursum corda*; post quæ dum clericus omnium nomine respondit: *Habemus ad Dominum*, sacerdos ad complendum sacrificium ulterius progrederit. Cujus ritus mysterium in hæc verba exponit¹: « Ideo sacerdos « ante orationem præfatione præmissa parat Fra- « trum mentes, dicendo: *Sursum corda*, ut dum « respondet plebs: *Habemus ad Dominum*, admo- « neatur, nihil se, aliud cogitare debere quam « Dominum. » Observandum vero est, quod sacerdos absoluta præfatione subito silentium servet et orationes in secreto dicere incipiat, ut tempore approximantis sacrificii a circumstantibus non intel- ligantur. Sicut enim Redemptor noster passione sua appropinquante, juxta desertum in civitatem Ephrem se subduxit, seque in publico videri non permisit; ita quoque cum Missa passionis et mortis Christi sit² representativa, videtur, quod ad imitationem illius, appropinquante consecrationis tem- pore, similiter nos in nobismetipsis et mentem nostram recolligere et in solitudinem quasi revoca- re debeamus.

2. — S. Antoninus doctrinam quamdam afferat, qua fideles de necessitate applicationis mentis et devotionis, quacum Missæ assistere debent, egregie instruuntur. Ita enim scribit³: « Debent accedere « ad orandum et tunc a se removere debent cogi- « tationes temporalium ad Deo vacandum. Unde « Cyprianus de Consec. dist. 1, ait: « Quandostamus « ad orationem fratres, invigilare, et insistere ad « preces toto corde debemus. Cogitatio carnalis « tunc et sæcularis hominis abscedat, nec quicquam « tunc animus aliud, quam in solum cogitet, quod « precatur et ideo sacerdos in Missa ait: *Sursum corda*, ut, dum plebs respondet: *Habemus ad Dominum*, admoneamur, nihil aliud quam Domi- « num cogitare debere; claudatur contra distra- « tiones pectus et soli Deo pateat. » Deus olim S. Patriarchæ Abrahae certam quamdam animalium oblationem in hæc verba præscripsit⁴: *Sume mihi vaccam triennem et capram trimam et arietem annorum trium, turtarem quoque et columbam; qui tollens universa hæc, divisit ea per medium et utrasque partes contra se altrinsecus posuit, aves autem non divisit; descendenterque volucres super cadavera et abigebat eas Abraham.* Quia vero antiqua sacri- ficia in cruentum hoc nostrum præfigurarunt, ut in discursu secundo probavimus, quid per hanc avium animalium offerendorum carnibus insidentium,

¹ S. BERN., t. II de observant. sabb. — ² S. ANTON., p. 9, tit. 9. — ³ GEN., XV, 11.

abactionem aliud insinatur, quam quod Missæ, celebrandæ vel audiendæ, tempore a cordibus et mentibus nostris omnem cogitationem et imaginationem importunam, quæ quietem et recollectionem mentis perturbare possit, abigere debeamus? Unde Bollandus devotionem, qua S. Guilielmus, Archiepiscopus Bituricensis, erga hoc sanctum sacrificium ferebatur, describere volens, inquit¹: « Si quæ se animo illius voluissent peregrinæ cogitationes ingerere, cum S. Abraham eas abigebat, nostra redemptionis mysteria in tanto sacrificio non sine maxima spiritus delectatione revolvens, nec aliter illud peragens sacrificium, quam si Christum Dominum coram cerneret pati et crucifigi. »

3. — Enim vero quia Abrahæ mentionem facere cœpimus, revocandum est in memoriam, quid sanctus ille Patriarcha fecerit, quando ex jussu Dei ad Isaac filium suum (qui, ut in sequentia sanctissimi corporis Christi legimus, præcipuus et significantissimus Missæ nostra typus fuit, *in figuris praesignatur, cum Isaac immolatur*) in sacrificio juglandum se accinxit. Postquam enim post tertium itineris sui diem, locum illum vidisset, in quo Deus ipsi altare pro sacrificio erigere jusserset, ad servos suos conversus, illos ibidem montis radices expectare jussit, donec peracto sacrificio ad eos revertetur: *Die autem tertio, inquit sacer textus², elevatis oculis vidit locum procul, dixitque ad pueros suos: expectate hic cum asino: ego et puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.* Porro per asinum hoc loco corpus nostrum, per servos vero passiones et appetitus, imaginatio item et cogitationes sæculares et terrenæ, quæ nos perturbant, intelliguntur, has autem, dum ad incuruentum hoc sacrificium accedimus, eousque dimittere debemus, donec adoratione Agni immaculati revertamur. S. Simeon senex ideo dignus fuit qui divinum illum infantem, qui velut in pugillo quodam constringit universum, inter brachia sua stringeret et amplectetur, quia teste Spiritu veritatis, *venit in spiritu in templum.* Ita quoque faciendum est omni homini, qui ad Missam audiendam vel celebrandam accedit; nimis divinis hisce misteriis eo modo omnes deberent assistere, ac si purus esset spiritus, atque ab omni corpore mole extuti. Cæsareus Heisterbæensis silentium animique applicationem sacræ huic actioni convenientem exprimere volens, sequens format argumentum³: « Si Sacerdos legalis, oratus pro salute populi, solus ingrediebatur in sancta sanctorum et omnibus populus sicut de Zacharia legitur, erat foris, expectans, hora incensi, ne orantem impediret; quanto magis sacerdos gratiæ, qui jam non corruptile pro una gente sacrificium, sed pro totius mundi salute, Patri offert Filium, summam in

¹ BOLL., jan. 10, Vit. S. Gul. — ² S. AMBR., or. prop. in Dom. — ³ CÆSAR., l. IX Mir.

« altari pacem requirit et silentium? Unde B.¹ Ambr̄osius post Evangelium monere solebat populū, ut a tussi et omni inquietudine se temperaret tempore canonis. Ritus et ceremoniæ tanta cum sollicitudine ab Ecclesia prescriptæ circa vestes sacerdotales multas et varias, circa calicem, patenam, corporale, pallam, velum, purificatorium; item circa sacras benedictiones, cruces, manuum elevationes, totque aliae observantiæ, quid alius ex mente Concilii Tridentini significant, quam debitam a Christianis devotionem, seriamque mentis applicationem, qua tanto mysterio interesse et assistere debent? En ipissima Concilii Tridentini verba²: « Ceremonias adhibuit et mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliqua id genus multa, ex apostolica disciplina et traditione, quo et majestas tanti sacrificii commendaretur et mentes fidelium per hæc visibilia religionis et pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur. »

4. — S. Ambrosius in oratione aliqua præparatoria ad missam, quamdam a Deo postulavit gratiam quam merito implorare deberent omnes illi, quotquot Missæ sacrificio assistunt, ut debita cum attentione illi interesse possint³: « Fac me, » inquit D. Ambrosius, « per gratiam tuam semper illud de tanto mysterio credere et intelligere, sentire et firmiter tenere, dicere et cogitare, quod tibi placet, et expedit animæ meæ. » Merito enim, quisquis huic sacrificio assistit, attente meditari deberet, quod hoc sacrificium ad utilitatem, et salutem animæ in primis, et deinde corporis, ad prosperitatem omnium bonorum temporalium; specialiter vero ad expiationem peccatorum nostrorum, et satisfactionem pro iisdem, nec non ad removenda a nobis divinae justitiae, culpis nostris justæ iratae, flagella celebretur. Hæc merito esse deberent cogitationes, quas devoti siveles in mente sua revolverent, dum huic sacrificio interveniunt. Divus Chrysostomus ait⁴: « Terribilia atque horrificia fuisse ferunt, quæ gratia tempus præcesserunt, quod genus fuere tintinnabula, mala punicia, lapides pectori sacerdotis, itemque alii superhumerali ejusdem superpositi, mitra, cidas, vestis ad pedes usque demissa, lamina aurea, sancta sanctorum, ingens intus quies, atque silentium. At vero si quis ea, quæ gratia tempus nobis advexit examinet, terribilia atque horrificia quæ dixi, judicabit esse admodum levia, ac quod de lege a Paulo dictum est, hic demum verum esse comperiet, nam dum conspicit Dominum immolatum, et illic situm sacerdotem sacrificio incumbentem ac præces fundentem, tum vero turbam circumfusam pretioso illo sanguine in-

¹ Trid., sess. 22. — ² S. AMBR., or. prop. in Dom. — ³ CÆSAR., l. IX Mir.

« tingi, atque rubefieri, etiamne te inter mortales versari, atque in terra consistere censes. » Quando enim Agnus ille sacrificandus est, qui in throno paradisi residens super altare descendit, merito nobis imaginari deberemus, in celo potius quam in terra nos constitutos esse: et ideo sacerdos dicit: *Sursum corda;* in illa namque actione collegæ sumus spirituum angelicorum. Unde sacerdos dicto *sursum corda*, et enarrari angelicarum hierarchiarum ordinibus, subiungit: « Cum quibus. » scilicet Angelis, « et nostres voces ut admitti jubeas, deprecamur. »

5. — Gentiles olim falsis dæmonum numinibus sacrificatur, ut Seneca refert, indispensabile per præconem promulgari faciebat silentium, clamente præcone: *Favete linguis.* « Hoc autem verbum, » inquit idem Seneca, « non ut plerique existimant, a favore trahitur, sed imperatur silentium, ut rite peragi possit sacram, nulla voce mala obstrepente. » Et paulo post subiungit⁵: « Quod multo magis necessarium est imperari volis, ut quoties aliquid ex illo profertur oraculo intenti et compressa voce audiatis. » Alexander ab Alexandro scribit, quod, quoties Isidi et Serapidi sacrificia offerenda erant, in publicum produxerint Harpoeratis statuam (quem Deum silentii existimabant) qui digito labii imposito, omnes silentii commonefaciebat. Quod si igitur cœci idololatræ in sacrificiis, quæ dæmonibus osterebantur, tantam requirebant attentionem et silentium, quanto æquius erit, ut cum digna animi recollectione, et taciturnitate cultum nos exhibeamus illi Deo, de quo scribitur *Te decet silentium Deus?* S. Ambrosius de silentio, divinorum officiorum tempore, requisito ita scribit⁶: « An quicquam est indignius quam oracula divina circumstrepit, ne audiantur, ne credantur, ne revelentur, circumscnare sacramenta confusis vocibus ut impediatur oratio pro salute de prompta omnium, cum gentiles idolis suis reverentiam tacendo deferunt? Unde illud exemplum proditur, Alexandre sacrificante, Macedonum rege, puerulum, qui ei lumen accenderat, excepisse ignem brachio, atque adusto corpore mansisse immobilem, nec dolorem prodidisse gemitu, nec tacito poenam indicasse fletu. Tanta in puer barbato fuit disciplina reverentiæ, ut naturam vinceret, atqui ille non deos, qui nulli erant, sed regem timebat. Quid enim timeret eos, qui si idem ignis eos attigisset, arsisset? » Quoniam, obsecro, sunt Christiani, qui ob exiguum suam erga Missæ sacrificium reverentiam, in die judicii coram tribunal Dei ab hoc puer barbato condemnabuntur In sacrificio Missæ enim non dæmoni sacrificatur, sed in holocaustum offertur Deo vivo Unigenitum Filius ejus, de quo Spiritus

¹ SEN., l. de Vita beata. — ² S. AMBR., l. V de Virg.

veritatis dicit: *Deus ignis consumens est,* S. Francis-cus de Sales, qui suo tempore etiamnum juvenis, speculum fuit sacerdotum. quoad devotionem erga Missam has sibi regulas prescripsit⁷ nam ut in vita ipsius legitur « cum adhuc esset juvenis, has sibi pro Missa audienda regulas constituit: Interero quotidie Missæ sacrificio, ac ut mysterio tam ineffabili decenter assistam, invitabo omnes animæ meæ facultates, debitum ut hie suum agant: « Venite et videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram. Transeamus usque Bethlehem et videamus hoc verbum, quod factum est, quod Domminus ostendit nobis. Eamus in Ecclesiam, ibi enim fit panis supersubstantialis virtute verborum, quæ ad consolationem nostram in sacerdotum ore posuit Deus. »

6. — Divus Chrysostomus in visione Isaiae seraphinos illos considerans, qui attoniti et venerabundi alis suis Deum in throno suo consentem, circumdabant, discursum suum ad nos dirigens, his unumquemque nostrum verbis affatur⁸; « Non cogitas ipsum hic invisibiliter adesse Dominum, qui uniuscujusque motum metitur et conscientiæ rationem habet? non cogitas, quod Angeli hic stupendæ assistant mensæ, cumque reverentia hanc circumvallant. » In propheta Habacuc inter cetera dicitur⁹: *Dominus in templo Sancto suo, sileat a facie ejus omnis terra.* Longe autem specialis Deus in Ecclesia in sacramento altaris, quod esse suum a Missæ sacrificio obtinet, per præsentiam suam corporalem nobis adest, ac proinde quodnam illi obsequii, et cultum tributum ibi præstandum esse existimas? Certe non aliud, quam quieti animi recollectionem et silentium: *Sileat a facie ejus omnis terra. Sileat a facie Domini Dei,* ut Sophonias inquit¹⁰. S. Dionysius Areopagita¹¹ Missam salutaris hostiæ oblationem appellat; at vero, visne scire, quomodo oblationem hande honorare debeas? Bonum est, inquit Jeremias in Threnis suis¹², *præstolari cum silentio salutare Dei.* Unde sieut quando Filius Dei incarnatus fuit, de Cœlo summo in silentio descendit, Sapiente teste, qui ait¹³: *Dum quietum silentium tenerent omnia, omnipotens serm tuus de Cœlo a regalibus sedibus venit:* Ita quoque summum silentium servandum est, dum Filius Dei per cōnsecrationem a sacerdote factam, descendit in sacramentum altaris, quod est veluti quædam extensio incarnationis, ut SS. Patres loquantur. S. Isidorus Pelusiota præceptum Aaroni, omnibusque posteris ejus a Deo datum considerans videlicet quod ad offerendum Deo sacrificium tabernaculum ingressuri, in ministerio suo sacerdotali non laneis, sed lineis vestimentis uterentur, ita scribit¹⁴:

¹ Vita S. Francis. Sales — ² CHRYS., de Ver. Isa. — ³ HAB., II, 20. — ⁴ SOPH., I, 7. — ⁵ S. DION. AREOPAG., Eccl. Hier. — ⁶ THREN., III, 26. — ⁷ SAP., XVIII, 14. — ⁸ S. ISID. PEL., I, II, ep. 45.

« Cum Aaron ejusque successores in templum, sacrificii causa, ingrediebantur, laneis omnibus vestimentis abjectis, vestes ex lino contextas in duebant arcanum aliquid continentis, atque illud significantes, externos tumultus tum memoria deponendos esse, nam qui rei sacræ causa ad Deum accedit, nihil alienum, nec ullam rerum ex materia constantium sarcinam afferre potest. »

7. — Inter decreta Ecclesiæ Gallicanæ epistola quædam inseritur Theodolphi episcopi in qua sequentia verba leguntur : « Non debetis ad Ecclesiam ob aliam causam convenire, nisi ad laudem Domini, et ejus servitium faciendum. Disceptationes vero, et tumultus, et vaniloquia, et ceteræ actiones ab eodem sancto loco penitus prohibendæ sunt. Ubi enim Dei sacrificium offertur, angelorum frequentia inesse non dubitatur, per culorum est tale aliquid dicere vel agere, quod loco non convenit. Si enim Dominus de templo illos ejecit, qui victimas, quæ sibi offerebantur, vendebant et emebant ; quanto magis illos iratus inde abjectet, qui mendacis, vaniloquii, risibus, et hujusmodi nugis locum divino cultui mancipat. » S. Anastasius Synaitus illos merito reprehendit Christianos qui, postquam sacerdos unumquemque cor sursum levare hortatur, dicendo : *Sursum corda, voces suas conjungere audent vocibus clerici, omnium circumstantium, nomine respondentis : Habemus ad Dominum, quomodo enim cor ad Dominum habet directum, qui de nulla re minus, quam de Domino cogitat? Si cor et oculos tuos in lasciviam dirigis mulierem, si de rebus cogitas temporalibus et profanis, quæ fronte in præsentia æternæ illius veritatis, quæ scrutatur renes et corda, mentiri audes, dicendo : Habemus ad Dominum? En verba ipsissima S. Anastasii : Quid vero adhuc respondemus ipsi? Habemus ad Dominum quid ait? Quid agis? Cujus mens corruptilibus temporaliaque errans cogitat? De peccata augenda, de voluptatibus, de prosequendis litibus cogitas, et audes dicere : Habemus ad Dominum? Vide queso nunc, an animum sursum ad Deum habens, an ad diabolum potius. » Et paulo post in ejusdem orationis progressu hujusc dissolutionis erga mysterium quoddam, cui omnis debetur reverentia, et tanta attentio, summam his verbis ostendit inconvenientiam, et indignitatem :*

« Magna omnino miseria, magna socordia nostra est; nam cum in omni orationis ac deprecationis genere intentos nos ardentisque esse oportet, tum vero vel maxime in illa divinorum operatione mysteriorum, et in hujusmodi synaxi, cum timore ac tremore assistamus Domino. Nunc autem neque pura oratione, neque contritis mentil us sensibusque offereates ultimur, lites, causas,

« resque vanissimas his in conventibus agitemus. » Divus Chrysostomus in homilia quadam illos perstringit fidèles, qui non solum orationis tempore, verum etiam sub divino sacrificio fabulis vacare, et ridere presumunt : « Alios, » inquit « video stare, et nugari dum præces fiunt, et quosdam ex illis adhuc meliores, scilicet idem facientes non solum dum fiunt preces, sed etiam dum sacerdos bene dicit, o audaciam! quando erit salus quomodo poterimus Deum placare. » Paulo post, ut nos ad reverentiam, divino officio exhibendam, permoveat, sequens suggerit motivum : « Nescis quod cum Angelis stas cum illis cantas, cum illis hymnos dicas, et stas ridens? Etenim non esset mirum, si fulmen demitteretur; digna fulmine sunt hæc. » Et quidem si in conspectu principum terræ tanta cum reverentia assistitur, quanto æquius est, ut in timore assistamus supremæ illi majestati, quam adorant Dominationes, tremunt potestes: maxime descendente ex æterni Patris sinu in altare ipsomet Dei Filio, ut fiat victima, in utilitatem et beneficium nostrum offerenda? In Concilio sexto Constantiensi hæc verba leguntur : « Non licet mulieribus in celebrationis tempore loqui, sed ut est vox Pauli sileant, i. Cor., xiv, v. 34, *Mulieres in Ecclesiis taceant.* »

DISCURSUS XII

IN CELEBRANTE MISSAM SINE DUBIO NECESSARIA EST CONSCIENTIA PURITAS, QUÆ EADEM MERITO ETIAM A CIRCUMSTANTIBUS EXIGITUR, UT MISSÆ FRUCTUM PARTICIPARE VALEANT.

IDEA SERMONIS. — 1. Summa conscientia puritas requiritur in celebrante Missam. Cur Sacerdos antequam consecret, lavet manus. — 2. Etiam audientes sacrum assistere debent cum puritate conscientia. Ad quod insinuandum ponitur in ingressu Ecclesiæ vas aquæ benedictæ. — 3. Antequam ad altare accedamus, omne peccati venenum deponendum est. Missæ sacrificium est vera effigies et repræsentatio cruentis sacrificii crucis, quod serio considerandum est. — 4. Quare Ecclesia præceperit diebus festiis et Dominicis audiendum sacram et abstinentiam ab operibus servilibus. Cum tantus sit fructus in sacrificio Missæ audiendo, cur non præcepit Ecclesia ut in dies audiatur. Cur tantum semel in anno præcepta sit. S. Communio. — 5. Missæ assistendum pura conscientia et sancta intentione. Cur requiratur sanctitas in ingredientibus templum multo magis in accentibus ad altare. — 6. Omnia quæ circa Sacramentum altaris sunt, debent esse sancta et sacra. — 7. Ex ritibus et cæremoniis quibus olim sacrificia offerebant colligitur quid de sacrificio Missæ sit sentiendum. Sacrificium Missæ per antonomasiæ vocatur opus Dei. — 8. Sacrificium Missæ purificat animas nostras ab omnibus sordibus et maculis. Quamvis Christus, primarius offerens, purus sit ab omni macula, talis tamen etiam debet esse sacerdos, tanquam instrumentum Christi. Salutare monitum S. Caroli Borromæi pro audituris Missam.

¹ S. ANASTH. *Syn. orat. de sacra syn.*

¹ CHRYS., h. 84 in Act.

Mundamini, et ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare Deo. Gen., xxxv, 2.

1. — Sancto Patriarcha Jacob, ut videre est, Gen., xxxv, in principio sequens a Domino accepit præceptum : *Surge et ascende Bethel, et habita ibi facque altare Deo.* Observandum verum est, quod priusquam in executione hujus præcepti altare pro sacrificio offerendo erigeret, prius sollicitus fuerit, ut omnes domus suæ familiares Deo gratos redderet et acceptos, nam ut Scriptura ait : *Jacob vero convocata omni domo sua, ait : Abjicite Deos alienos, qui in medio vestri sunt, et mundamini;* hac autem mundatione peracta, domesticis suis dixit : *Surgite et ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare.* Quia vero omnia in figura contingebant illis, ideo sine dubio divina Sapientia nos Christianos docere voluit, quod priusquam pro sacrificio Missæ celebrando vel audiendo ad altare accedamus, si condignum inde fructum percipere volumus, necessum sit prius e domo cordis et conscientiae nostræ, id est affectus inordinatos, appetitus, vitia et peccata penitus eliminemus, et ideo *mundamini* quia ut Oleaster ait¹ : « Qui Deo summo est litatus, oportet eum mundari intus et extra. » Quodnam obsecro, in eo existimatis latere mysterium, quod accedente consecrationis tempore sacerdos ante Canonem aqua manus lavet, illa Psalmi verba recitando : *Lavabo inter innocentes manus meas, et circumdabo altare tuum Domine etc.* Certe nullum aliud, quam ut per hoc insinuetur mundities, cum qua accedendum est ad sacrificium illud, in quo Agnus sine macula offertur. Sed dices fortasse, quod secundum rituale sacerdos manus suas lavet, priusquam paramentis sacerdotalibus se induat, quo igitur fine *lædem manus aqua denuo abluantur?* Pro responsione igitur observandum est, quod sacerdos celebrans in altari, solum digitorum lavet extremitates, ad denotandum, quod conscientia nostra non solum a culpis gravibus, per manus præfiguratis, verum etiam a minoribus culpis per digitos significatis, purificari debeat, quantum humanae possibile est infirmati.

2. — Verum enim vero quia etiam sacerdotes et circumstantes simul cum sacerdote hoc sacrificium offerunt, necessum est, ut et ipsi debita conscientia puritate ad sacrificium hoc auscultandum accedant. Porro in libro Exodi Aaron et Filiis ejus Deus præcepit² : *Facies labrum æneum cum basibus ad lavandum, ponesque illud inter tabernaculum testimoniū et altare.* Quo vero fine Deus lavacrum istud erigi præceperit, sacer textus manifeste declarat, dum inquit : *Missa aqua lavabunt in ea Aaron et filii ejus manus suas ac pedes, quando ingressuri erunt ad altare, ut offerant id eo.* Circa quæ verba

¹ OLEAST., ib. — ² EXOD., xx, 18.

persuadere mihi facile possem, solum in ministris sacerdotalibus hanc requiri munditiam et puritatem interiorem; nisi Oleastro videatur, eamdem quoque requiri in omnibus aliis, qui ad altare accedunt, etiam Missam duntaxat auscultatur: quod conveniens esse existimo, licet non sit necessarium, nec omissione ejus mortaliter culpabilis existat: « Adumbat, » inquit Oleaster³, « locus iste examen, quod quisque facere tenetur, cum ingreditur domum Dei, ut nonnisi lotus ingrediatur; sed timendum valde est, ut Augustinus notavit, ne maculas a corpore extergas et laves, non autem a mente. » Ubi præcipue notanda sunt verba illa : « Quisque facere tenetur. » Notat porro Cardinalis Baronius⁴, quod in loco lavaerī ænei, ab Ecclesia introducta fuerit pia illa consuetudo, ut in ingressus Ecclesiarum in promptu sit vas aquæ benedicte, qua fideles se conspergant, priusquam ad altare appropinquent, lavent faciem pariter et manus. Habuitque ritus iste suam a populo electo originem quibus manus lavare usitatum erat, etiam priusquam ad orationes faciendas se accingerent. Imo et ipsi gentiles, priusquam templis suis pedem inferrent, lavaudi se consuetudinem habebant, si quidem, ut Baronius subjungit, naturalis quidam est instinctus, quo homines Deo appropinquare prohibeantur, nisi puri sint et mundi. At vero qua ratione homo Deo magis approximare poterit, quam quo homo in sacramento et sacrificio Missæ appropinquat, ubi ipsem Dei Filius corpore et anima tenus præsens assistit, nec solum sacerdotum contrectatur mahibus, verum etiam in sacra communione nobis inviceratur? Examine omnes veterum sacrificiorum oblationes, quæ in tabernaculo offerebantur, quales fuerint; et invenietis, quod mundiores inter illas, fuerint sacrificia incensi, thymiamatum et odorum; sed quam hæc proportionem habere possunt cum Filio Dei, de quo dicitur, quod sit⁵ *candor lucis æternæ, speculum sine macula.* Et tamen Prophetæ Regius in vetus tabernaculum ingredientibus irreprehensibilem et immaculatam præscribebat conscientiam⁶: *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? Qui ingreditur sine macula; innocens manibus et mundo corde.*

3. — S. Epiphanius inquit⁵ : « Serpens cum venit ad bibendam aquam, priusquam bibat, extra fontem evomit venenum suum, et postea bibit; ita et nos, quando ad altare Dei accedimus, seponamus venenum pessimum. » Venenum vero animalium nostrarum est odium, invidia, rapina, concupiscentia carnalis, et omnia alia peccata, quæ æternam nobis mortem conciliant. Omnes domestici ad Jacob Patriarchæ familiam spectantes, mox ut altare illud erigendum esse intellexerunt, promptissimam Jacob exhibuerunt obedientiam; dicit

¹ OLEAST., ib. — ² BARON., an. 57, n. 106. — ³ SAP., vii, 36. — ⁴ Ps. XIV, 1. — ⁵ S. EPIPH., hær. 37.